

EDİTÖRDEN / EDITORIAL

Değerli okurlarımız,

İnsanlık olarak tarihte nadir görülen salgınlardan birini yaşıyoruz ve ister istemez böyle bir kötülüğün gelip insanı bulmasında ilahî irade ile insan iradesinin nerede durduğu konusunda haklı olarak insan zihnine sorular gelmektedir. Editör yazısının sınırlarını aşmayacak küçük bir mülahazanın yararlı olacağı kanaatindeyim.

Dünyada hiçbir şey insana tamamlanmış olarak verilmez. İnsan her şeyi tamamlayarak onun bir parçası olur. Bu, *amel* veya yaratıcı eylem dediğimiz şeydir ve insanın fiillerinden farklıdır. Kur'an'ın hata ve kusurdan bahsettiği bağlamın ardından salih amel/yaratıcı eylem vurgusu yapması, insanın olup bitenin tamamlayıcı parçası olması sebebiyledir. Bu salih amel bazen başka insanlara bazen doğaya ilişkindir; ama her zaman insanı ahlakî bir ağına parçası yapar. Bunun için de doğru ya da yanlış ahlakî kararlarımızla inşa ettiğimiz bir dünya var önümüzde.

Bu durumda şöyle bir itiraz gelebilir: Madem ki bu dünya insanın eliyle kurduğu bir dünyadır ve bu dünyada kötülükler boy göstermektedir. O hâlde neden Allah insanı iyiliğe ya da kötülüğe eğilimli biri olarak değil de sadece iyiliği yapabilen bir varlık olarak tasarlamadı? Bu, Allah'ın kötülüğün olmadığı bir dünya yaratma iradesinde olmadığını göstermez mi?

Gerçekten, insan doğasının iyiliğe de kötülüğe de eğilimli olarak değil de, kötülüğün olmadığı bir dünyayı yaratma amacıyla, zorunlu olarak, sadece iyiliğe eğilimli olarak yaratılmış olması nasıl bir durum ortaya çıkarırdı? Bu insanın özgür bir varlık olmadığı anlamına gelirdi ki bunun tercih edilmediği açıktır. Allah melekler gibi, sadece iyilik yapmaya ayarlı varlıklar yaratsaydı bu durumda kötülük de olmazdı. Kur'an'da aktarılan ünlü diyalogda, meleklerin 'Kan dökecek ve yeryüzünü bozguna uğratacak birini mi yaratacaksın' sorusuna Allah'ın 'Sizin bilmediklerinizi ben bilirim' cevabını vermesi, kötülüğe eğilimli bir insanın yaratılmış olmasının derinlerinde başka cevaplar aranması gerektiğini, meselenin insanın sadece kötülüğe meydan verecek bir varlık olmanın ötesinde daha büyük bir planın parçası olarak tasarlandığını göstermektedir. Allah'ın yeryüzü planında insana ilişkin varlık hükmü/ takdiri onu özgür iradeli bir varlık olarak yaratmak olmuştur. Bu, insana ilişkin 'en yüksek iyi'dir. Ama burada yine bir paradoksla karşılaşırız: Özgür iradeli oluşumuz, kötülüğü de yapma tercihinde bulunabileceğimiz

anlamına gelir. O zaman da kötülüğe izin vermenin ahlaken makul yeter bir gerekçesinin ne olabileceği sorusuna geliriz?

Karada ve denizde fesadın varlığını Allah insana bağladığına göre, ahlakî kötülüğün kaynağının nasıl kurutulacağı sorusu, insanın bu nötr yapısının iyiliğe nasıl evrileceği sorusuna gelir dayanır. Dolayısıyla kötülük meselesini tartışmak, ahlakî bir varlık olarak insanı tartışmaktır. Doğası/ fitratı gereği ahlakî bir varlık olan insanın en büyük imtihanı, bu kötülüklerin kökünü kazıma konusunda göstereceği iradedir.

Kur'an hem ontolojik hem epistemolojik hem de ahlakî perspektiflerden bakıldığında kötülüğü ortadan kaldırılması gereken bir olgu olarak önümüze koymaktadır. Dolayısıyla kötülük, ne bir iyiliğin açığa çıkması için gerekli bir karşıt olarak meşrulaştırılabilir ne de bizim bilemediğimiz şeylerin ortaya çıkmasına aracılık edebilecekleri şeklinde savunulabilir.

Allah bu kötülükler neden izin veriyor sorusuna bundan daha makul bir cevap vermek gerekiyor. Verilen cevaplardan biri, Allah'ın bizim bilmediğimiz şeyleri bildiği, dolayısıyla bu kötülüklerin varlığının gerçek nedenini bizim bilme imkânımızın olmadığı şeklindedir. Bu durum bizi gerçekte bir kötülüğün olmadığı sonucuna götürür ki bu da doğru değildir. Verilen başka bir cevap, kötülüklerin iyiliklerin kadir-kıymetinin bilinmesi için gerekli olduğudur. İyiliğin ortaya çıkması için kötülüğün var olması gerektiğini zira zıddını bilmeden bir şeyin ne olduğunun tam olarak anlaşılamayacağını söylemek, kötülüğün varlığının devamını zorunlu görmek demektir ki bu saçmadır.

Etik olarak kötülüklerin varlığını insanın yapıp ettiklerine bağlayan ve 'tutum' eleştirisi yapan Kur'an açısından bakıldığında kötülüklerin ontolojik varlığına bir 'anlam' aramaya çabalamak tutarsızlıktır. Kur'an insanı değil 'tutum'larını eleştirmektedir. İnsanı 'zalûm' ve 'cehûl' olarak tanımlarken, insanın karakterine değil tutumuna işaret etmektedir. Zira *zalûm*un *zalim*den farkı, başka türlü imkânı varken insanın zulmü tercih etmesidir. *Cehûl*, başka türlü imkân varken cehli tercih etmiş olmasıdır.

Allah kötülükler neden izin veriyor sorusu, insanın özgür iradesi, eğilimleri ve kabiliyetleri dikkate alınarak cevaplanmalıdır. Kötülüklerin bir imtihan olarak tanımlanması da burada anlam kazanmaktadır. Zira var olan her şey, bir gayeyi gerçekleştirmek üzere vardır. İnsanın varlık gayesi de kemalin/tamlığın olduğu, kötülüğün bulunmadığı bir dünya inşa etmektir, kötülüğün varlığına gerekçe üretmek değil. Allah'ın bütün çağrısı da esenliğin olduğu bir dünyanın var kılınmasına yöneliktir (Yunus, 25).

Unutmamak gerekir: İnsanın yeryüzündeki son iki yüz yıllık tarihine antroposen çağ adı verilmektedir. Yani insanın doğaya tam hâkimiyet kurup tahakküm ettiği, nesneleştirdiği, alınır-satılır bir metaa dönüştürdüğü çağ. Sonuç, insan-doğa ilişkileri açısından bir trajedir.

İnsanın varlıkla ilişkisinin bir denge üzerine oturduğu ve bu dengenin bozulmaması gerektiği bir Kur'an buyruğudur. (Rahman, 7). Yaşadığımız trajik sonuçlar, bu sonuçları meydana getiren sebepler halkasına insanın olumsuz bir faktör olarak girişiyle ilgilidir. Mesela, biz depreme kötü demeyiz; yıkım getirirse kötü deriz. 7 şiddetindeki bir deprem hiçbir yıkım getirmezse hakkında hiç konuşmayız bile. Ama 5 şiddetindeki bir deprem binlerce insanın ölümüne sebep olursa bir felaket olarak tanımlarız. Bizim 'felaket' tanımımızın depreme değil, yarattığı sonuca yönelik olduğu açıktır ve bu sonucun bir 'felaket'e dönüşüp dönüşmemesi insan faktörüne bağlı. Hepimizin bildiği sebepler bunlar. Bu örneği doğadan kaynaklı bütün olaylara uygulayabilirsiniz. Kur'an, başımıza gelenlerin yaptığımız kusurların bir bedeli olarak karşımıza çıktığını söyler: "Hepsini suçlarından dolayı cezalandırdık/ *Fe küllen ehaznâ bi zenbihi*" (Ankebut, 40).

İnsanın günahından dolayı karşılaşıacağı felaketler ve bunlara ilişkin işaretler, daha öncekilerden daha ciddi bir hâl almaktadır (Zuhruf, 48). Bu felaketlerin önce işaretleri (ayetler) görülür. Bu işaretler dikkate alınmadığında musibet gelir insanları bulur. Bu musibet neticesinde de azabı tadarlar. Azab kelimesinin Arapça'da aynı zamanda mahrumiyet anlamına geldiğini hatırlayalım. Sevdiklerimizden mahrumiyet, özgürlüğümüzden mahrumiyet, vs. Eve kapanıp kalmak bu azabın en iyi örneği durumundadır. Tarihsel olarak Ad kavmine işaret eden "*Fe esbahû lâ yürâ illâ mesâkinehum*" / "Evlerinden başka hiçbir şey görünmez oldu" (Ahkaf, 25) ayeti bugün evlerine hapsolüp mahrumiyet yaşayan 21. Yüzyıl insanını da anlatmaktadır. Her toplumun azabı, helaki, tufanı ayrı.

Allah'ın insanlar için razı olacağı bir yaşamla, insanların kurdukları bu dünyadaki yaşamın örtüşmediğini bu anlamda her zaman bir cennetten cinnete düşüş durumunda olduğumuz aşikâr. Bir katliam, bir açlıktan ölüm, bir deprem sonucunda meydana gelen can kayıpları, vs. insanın cennetten düşüş hâlleridir. Bu hallerden sonra kendisinden beklenen hatasıyla yüzleşmesi/tövbe etmesi ve bir daha aynı hataları işlememe sözü vererek bir dönüş yaşamasıdır.

Öncelikle Kur'an dönülebilir hatalardan bahsetmekte ve "umulur ki hatanızdan dönersiniz" demektedir. Eğer bu kötülükleri insan için Allah planlamış olsaydı 'umulur ki

dönersiniz' demezdi. Zira insan ancak kendi hatasından dönebilir, Allah'ın planladığı bir şeyden insanın dönmesi söz konusu olamaz.

Her türlü çabamızın daha iyi bir dünya kurmaya yönelmesi temennisiyle KADER'in yeni sayısını siz değerli okurlarımıza takdim ediyoruz. Çok değerli yazılarıyla düşünce ufukumuzu genişleten bilim adamlarımıza minnettarız. Yeni sayının elinize ulaşması için özveriyle çalışan editörler kurulundaki her bir arkadaşımıza ayrı ayrı müteşekkirim.

Sevgi, saygı ve sağlık dilekleriyle,

Editörler a.

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN